विद्यालयमा लैङ्गिकविभेद कावासोती न.पा. वार्ड नं. ३ र ८, शिव वस्तीको विद्यालयहरुमा रहेको लैङ्गिक अवस्थाको एक घटना वृत अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र संकाय अन्तरगत समाजशास्त्र
तथा मानवशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तहको उपाधि
प्राप्तीको आंशिक आवश्यकता परिपुर्तिको लागि कुमारवर्ती
बहुमुखी क्याम्पस, समाजशास्त्र विभागमा प्रस्तुत
शोधपत्र

शोधार्थी
नामः सरस्वती सुवेदी
रोल्नः २९९००१४/६९
रजिस्टेस नः ९–२–२९९–१९६–२००५
समाजशास्त्र तथा मानवशास्त्र विभाग
कुमारवर्ती बहुमुखी क्याम्पस
कावासोती, नवलपरासी (बर्दघाट सुस्तापुर्व)
२०१७

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
मानविकी तथा समाजशास्त्र संकाय

समाजशास्त्र तथा मानवशास्त्र विभाग

कुमारवर्ती बहुमुखी क्याम्पस

कावासोती, नवलपरासी (बर्दघाट-सुस्तापुर्व)

मितिः २०७४/१२/१५

सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय अन्तरगत कुमारवर्ती बहुमुखी क्याम्पसबाट मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र संकाय अन्तरगत समाजशास्त्र विषयमा स्नातकोत्तर तहको आंशिक आवश्यकतापुर्तिको लागी मेरो निरीक्षण र सुपरिवेक्षणमा **सरस्वती सुवेदी** ले कावासोती नगरपालिका वडा न. ३ र ८ मा रहेको शिववस्ती क्षेत्रमा रहेका सरकारी तथा नीजि विद्यालयहरुमा आधारित भएर **"विद्यालयमा लैङ्गिकविभेद"**विषयमा शोधपत्र तयार पार्नु भएको हो । म उहाले तयार पारेको यो शोधपत्रप्रति सन्तुष्ट रहेको छु र अन्तिम मुल्याङ्कनका लागि मुल्याङ्कन समिति समक्ष पेश गरेको छु।

....

गुरुप्रसाद सुवेदी

शोधनिर्देशक

समाजशास्त्रतथामानवशास्त्रविभाग

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
मानविकी तथा समाजशास्त्र संकाय

समाजशास्त्र तथा मानवशास्त्र विभाग

कुमारवर्ती बहुमुखी क्याम्पस

कावासोती, नवलपरासी (बर्दघाट-सुस्तापुर्व)

मिति: २०७४/१२/३०

स्वीकृतिपत्र

यस क्याम्पसका छात्रा **श्री सरस्वती सुवेदी**द्वारा प्रस्तुत कावासोती नगरपालिका वडा न. ३ र ८ शिववस्ती क्षेत्रमा रहेका सरकारी तथा नीजि विद्यालयहरुमा आधारित रही स्नातकोत्तर तह अन्तरगत समाजशास्त्र तथा मानवशास्त्र विषयको आंशिक आवश्यकता परिपुर्तिका लागि" **विद्यालयमा लैङ्गिकविभेद**"नामक शिर्षकमा तयार यस शोधग्रन्थ उपाधि प्राप्तिका लागि उचित ठहरिएकोले स्वीकृति प्रदान गरिएको छ।

शोधपत्रमुल्याङ्कन समिति **हस्ताक्षर**

१. श्री झवबहादुर सुनार

....

विभागीयप्रमुख

२. श्री लिलबहादुर भण्डारी

....

शहीद स्मारक कलेज, चितवन

बाह्य सुपरिवेक्षक

३. श्री गुरु प्रसाद सुवेदी

....

शोधनिर्देशक

कृतज्ञताज्ञापन

आजको समाज विकासको गतिमा अनवरत रुपमा बढिरहेको छ। जसको आधार शिक्षारुपी चेतनाको बैज्ञानिक र ब्यवस्थित कार्यान्यन नै हो। हुनत बिज्ञानर प्रविधिले समाजका हरेक क्षेत्र र तहमा रहेकाब्याप्तविभेद र असमानताअन्त्यगर्ने कोशिस नगरेकाहोइनन तर पनिहाम्रो समाजमा रहेका जातिय असमानता,गरिबी, बेरोजगारी, बिकृति, लैङ्गिकविभेद आदि जस्ता अवस्थाहरुलेगर्दा समाजमा रहेका विभेदहरु पुर्णरुपमा उन्मुलन हुनभने सकेका छैनन् । यसरी हाम्रो समुदायका विभिनस्थान, क्षेत्र र संस्थामा रहेका विभेदहरु मध्ये यहा ाकावासोतीनगरपालिका वर्ड न. ३ र ८ शिववस्ती क्षेत्रमा रहेका सरकारी तथा नीजि विद्यालयमा रहेको लैङ्गिकविभेदलाई उजागर गर्ने प्रयास स्वरुप यो शोधपत्र तयार पारेको छु ।

यो शोधपत्र तयार पार्ने क्रममा मलाइ शिर्षक छनोट, सामाग्री संकलन,तथा वर्गिकरण एवं शोधपत्र लेखन सीप सिकइमा सहयोग पुऱ्याउन हुने प्रध्यापक क्याप्पस प्रमुख श्री गुरुप्रसाद सुवेदी ज्यु, लाई विषेश कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।त्यस्तैगरि यस शोधपत्रमा भएका त्रुटी सच्याइ सुधारका लागि निरन्तर सहयोग गर्नुहुने समाजशास्त्र तथा मानवशास्त्र विषयका प्रध्यापक द्वयश्री करुण लम्साल र श्री विदुर पराजुली सरका साथै विभागीय प्रमुख श्री झवबहादुर सुनार लाई पनि अभार प्रकट गर्न चाहन्छु ।
त्यस्तै मेरो यस शोधपत्र लेखनमा आवश्यक पर्ने तथ्याङ्क उपलब्ध गराई सहयोग गर्ने श्री जनकल्याण मा. वि. का प्र. अ. श्री दुर्गादेवी शर्मा, जनविकास विद्याश्रम आ. विद्यालयका प्र. अ. श्री प्रेमप्रसाद न्यौपाने सरलाई पनि धन्यवाददिन चाहन्छु।त्यस्तै गरि अध्यनमा निरन्तर प्रेरणा दिई हर तरहले सहयोग गर्नुहुने जिवनसाथी गोपाल अधिकारी (अर्जुन) प्रति आमा र बुबा जसको सहयोग विना यो कार्य असम्भव नै हुन्थ्यो जनप्रति पनि विशेष कृतज्ञता प्रकट गर्दछु। अन्त्यमा तथ्याङ्क संकलनका कममा विना झन्झट मेरा प्रश्नहरुको उत्तर दिएर सहयोग गर्नुहुने सम्पुर्ण उत्तरदाताहरु प्रतिपनि कृतज्ञता प्रदान गर्दछु । कम्प्युटर टइपिङ्ग, सेटि▪एवंम्यापि▪तथा प्रिन्टि▪मा सहयोग गर्ने बहिनी ज्ञानु चापागाई, भाई प्रदिप सुबेदी, सुन्दर मल्ल सर तथा लुम्बिनी छापाखाना लाई पनि धन्यबाद दिन चाहन्छु ।

शोधार्थी
सरस्वती सुवेदी
कुमारवर्ती बहुमुखी क्याम्पस, कावासोती, नवलपरासी

विषय सुची

पेज नं.

१. सिफारिस पत्रष

२. स्वीकृतीपत्र

३. कृतज्ञताज्ञापन

४. विषयसुचीष्ख

५. तालिकासुची

६. चित्रसूची

परिच्छेद-१

परिचय

१.१	अध्ययनको पृष्ठभुमि	१
१.२	समस्याको कथन	६
१.३	अध्ययनको उद्देश्यहरु	८
१.४	अध्ययनको औचित्य	९
१.५	अध्यनको संगठन	१०

परिच्छेद - २

साहित्यको पूनरावलोकन

२.१.	सिद्धान्तको पुनरावलोकन	११
२.१.१	विकासका सिद्धान्तहरु	११
२.१.२	महिलावादी सिद्धान्तहरु	१४
२.२	शैक्षिकतथ्याङ्क र नीतिगतकागजात	१७
२.३	अनुभुतीमूलकअध्ययनहरु	२१

परिच्छेद - ३

अनुसन्धानविधि

३.१	अनुसन्धानको ढाचा/बनावट	२४
३.२	अध्ययन क्षेत्र छनौटको औचित्य	२४
३.३	अध्ययनको प्रकृति र तथ्याङ्कका स्रोतहरु	२५

३.४ समग्र क्षेत्र र नमुना छनौट २६

३.५ तथ्याङ्क संकलनकाप्रविधिहरु २६

३.५.१ उत्तर प्रदायक (जवाफकर्ता) हरुको छनोट २६

३.५.२ तथ्याङ्क संकलनकाप्रकृयाहरु २७

३.६ तथ्याङ्कको विश्लेषण र प्रस्तुतिकरण २७

३.७ अध्ययनका सीमाहरु २८

परिच्छेद - ४

अध्ययन क्षेत्रतथाविद्यालयहरुको पृष्ठभूमी

४.१ अध्ययन क्षेत्रका विद्यालयहरु तथा अध्ययन गरिएका विद्यालयहरु २९

४.१.१ जनविकास विद्याश्रम आधारभूत विद्यालय ३०

४.१.२ जनकल्याण माध्यामिकविद्यालय ३०

४.१.३ नमुना छनोट गरिएका २ विद्यालयहरु रहेका स्थानको अवस्थिती नक्सा ३१

४.२ विद्यालयमा भर्ना ३२

४.३ विद्यालय छाड्ने विद्यार्थी ३२

४.४ विद्यालयमा रहेका शिक्षक ३३

४.५ जातिगत शिक्षक विवरण ३४

४.६ शिक्षकहरुको शैक्षिक योग्यता ३४

४.७ शिक्षक विद्यार्थी अनुपात ३५

४.८ विद्यालय व्यवस्थापन समिति तथा अन्य समितिहरु ३६

४.९ लै▪क समता सुचाकाङ्क र लैङ्गिकविभेद (जि. पि. आई) ३७

परिच्छेद - ५

तथ्याङ्कको विश्लेषण र ब्याख्या

५.१ छात्रा विद्यार्थीहरुको सामाजिकआर्थिक पृष्ठभुमि ३८

५.१.१ छात्रा विद्यार्थीहरुको ब्यक्तिगतविरवण ३८

५.१.२ छात्रा विद्यार्थीहरुको घरायसीविरवण ३९

५.१.३ पारिवारिक उमेरगत जनसंख्या संरचना ४०

५.२ विद्यालयमा लैङ्गिक मुद्दाहरु ४६

५.३ लैङ्गिक सम्बन्धी विभेदहरु ४८

५.४ सामाजिकआर्थिक अवस्थाको लैङ्गिकविभेद मा प्रभाव ५२

परिच्छेद - ६

सारांशतथानिष्कर्ष

६.१ सारांश ५४

६.२ निष्कर्ष ५५

सन्दर्भ सामाग्री

परिशिष्ट

५.	तालिकासुची

५.१ विद्यालयमाभर्ना विद्यार्थी संख्या २०७४ ३३
५.२ विद्यालय छाड्ने विद्यार्थी संख्या विवरण २०७३ ३४
५.३ शिक्षकहरुको लैङ्गिकविवरण ३४
५.४ शिक्षकहरुको जातिगतविवरण ३५
५.५ शिक्षकहरुको शैक्षिक योग्यताविवरण ३६
५.६ शिक्षकविद्यार्थीअनुपातविवरण ३७
५.७विद्यालयकाविभिन्न समितिहरुमा लैङ्गिक विवरण ३८
५.८ विद्यालयमाभर्नाविद्यार्थी संख्या २०७४ ४०
५.९ छात्राहरुको बसोबासको अवस्थाविवरण ४२
५.१० छात्राहरुको परिवारका सदस्यको लैङ्गिकविवरण ४३
५.११ छात्राको पारिवारिक सदस्यहरुको उमेरसमुहगतविवरण ४४
५.१२ छात्राहरुको परिवारको आकार र बनोट ४५
५.१३ छात्राहरुको जातजातिगतविवरण ४७
५.१४विद्यार्थीकाधर्म अनुसारको पारिवारिक विवरण ४७
५.१५ छात्राको अभिभावकहरुको शैक्षिक योग्यताको अवस्था ४८
५.१६ छात्राहरुको परिवार बसोबासको अवस्था ४९
५.१७ छात्राहरुको परिवारको आम्दानीका स्रोतहरु ५०
५.१८ छात्रा विद्यार्थीहरुको घरमाउपलब्ध सेवा सुविधाहरु ५१
५.१९ छात्राहरुको बुझाईमाशिक्षाको महत्व ५३

६.   चित्रसूची

६.१ विद्यालयमाविद्यार्थी भर्ना विवरण २०७४ ३३

६.२ विद्यालयमाशिक्षककर्मचारी विवरण ३५

६.३ जातिगतशिक्षकविवरण ३६

६.४ शिक्षकविद्यार्थीअनुपात ३७

६.५ समितिमा रहेको लैङ्गिकविवरण ४९

६.६ विद्यार्थीहरुको पारिवारिक जनसङ्ख्याविवरण ४३

६.७विद्यार्थीभर्नामा लैङ्गिकअनुपात ४१

६.८ पारिवारिक उमेरगत जनसङ्ख्याविवरण ४५

६.९विद्यार्थीको परिवारको आकार विवरण ४६

६.१० विद्यार्थीहरुको जातिगतविवरण ४७

६.११ अभिभावकहरुको शैक्षिकअवस्थाविवरण ४८

६.१२विद्यार्थीको बसोबास स्थलविवरण ४९

६.१३विद्यार्थीको पारिवारिक आम्दानीको स्रोतहरु ५१

६.१४ घर परिवारमा सुविधाहरुको पहुचको अवस्था ५२